

บทที่ ๒

หลักพุทธศาสนสุภาษิตที่ประยุกต์ใช้ในสังคมไทย

การศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธศาสนสุภาษิตในการดำเนินชีวิตของสามเณร” ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธศาสนสุภาษิตในการดำเนินชีวิตของสามเณรและ บุคคลในสังคม ตลอดจนแนวคิดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับ หลักพุทธศาสนสุภาษิตที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของสามเณร โดยจะศึกษาในประเด็น ดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์

การประยุกต์เป็นวิธีการนำบางสิ่งมาใช้ประโยชน์ “บางสิ่ง” ที่นำมานั้น อาจเป็นทฤษฎี หลักการ แนวคิด ความรู้เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และนำมาใช้ประโยชน์ในภาคปฏิบัติ โดยปรับให้เข้ากับบริบทแวดล้อมที่เป็นอยู่อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ “บางสิ่ง” นั้น อาจเป็นวัตถุดิบของที่นำมาใช้ นอกเหนือบทบาทหน้าที่เดิมเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทใหม่ แนวคิดเชิงประยุกต์เป็นการคิดเพื่อดึงความสามารถในการนำบางสิ่งมาปรับใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับบริบท สภาพแวดล้อมและเวลาขณะนั้น เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ช่วยให้สามารถปรับตัวและปรับใช้สิ่งต่างๆ ให้เหมาะสมเข้ากับยุคสมัยที่บริบทแวดล้อมเปลี่ยนไป ทำให้เราสามารถแก้ปัญหาในวิถีทางที่ถูกต้องได้ และช่วยให้เราสามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่ใช้การได้เพิ่มขึ้นจำนวนมาก การพัฒนาทักษะการคิดเชิงประยุกต์จึงเหมาะสมสำหรับทุกกลุ่มคน ทุกเพศและทุกวัย “แนวความคิดเชิงประยุกต์เป็นการคิดเชิงประยุกต์เป็นอีกหนึ่งการคิดที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการก้าวขึ้นเป็น “นักคิด” ผู้มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหา การตัดสินใจ และการเรียนรู้ที่จะเลือกและนำสิ่งดี ๆ มาสู่ชีวิตของตน และเป็นการคิดที่จำเป็นต้องพัฒนาในส่วนของทัศนคติ และลักษณะนิสัยด้วยเช่นเดียวกับการคิดในมิติอื่นๆ เพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตตามธรรมชาติของเรา อันจะช่วยให้คิดได้ทันที เมื่อมีปัญหาคือต้องได้รับการแก้ไข”[□]

สรุปว่า การประยุกต์ จึงหมายถึงการนำ “ภาคทฤษฎี” สู่ “การปฏิบัติ” การนำ “ความรู้สาขาหนึ่ง” มาปรับใช้กับ “อีกสาขาหนึ่ง” การประยุกต์หมายถึง “การปรับใช้” มิใช่ “การลอกเลียน” การประยุกต์นำ “บางส่วน” ของ “บางสิ่ง” มาใช้การประยุกต์นำสิ่งหนึ่งมาปรับใช้ใน “บทบาทหน้าที่ใหม่” เพื่อ “เป้าหมายใหม่”

[□] เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การคิดเชิงประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : ชัสเชสมิเดียม , ๒๕๕๖), หน้า

อคคทาเยี วรทายี เสฏฐทายี จ โย นโร
 ทีฆายู ยสวา โหติ ยตถ ยตถูปปชติ
 ผู้ให้สิ่งที่เลิศ ให้สิ่งที่ดี ให้สิ่งที่ประเสริฐ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน
 มียศในภพที่ตนเกิด¹

นีหเรถว ทาเนน ทินนํ โหติ สุนิพภตํ
 ทินนํ สุขผลํ โหติ นาตินนํ โหติ ตํ ตถา
 พึงนำ (สมบัติ) ออกด้วยการให้ วัตถุที่ให้แล้วย่อมเป็นอัน
 นาออกดีแล้ว วัตถุที่ให้แล้วย่อมมีสุขเป็นผล ส่วนวัตถุที่ยังไม่ได้ให้
 ก็ไม่เป็นอย่างนั้น ☐

ปุพฺเพ ทานาทิกํ ทตฺวา อิทานิ ลภตී สุขํ
 มุเลว สิญฺจิตํ โหติ อคฺเค จ ผลทายกํ
 ให้ทานเป็นต้นก่อน จึงได้สุขบัดนี้ เหมือนรดน้ำที่โคนให้ผลที่ปลาย ☐

ยถา วาริวหา ปูรา ปริปูเรนติ สาครํ
 เอวเมว อิตฺ ทินนํ เปตานํ อุปกปฺปติ.
 ห้วงน้ำที่เต็ม ย่อมยังสาครให้เต็มได้ฉันใด ทานที่ให้แต่โลกนี้
 ย่อมสำเร็จแก่ผู้ละไปแล้วฉันนั้น ☐

โส จ สพฺพทโท โหติ โย ททาติ อุปสฺสยํ
 อมตฺนทโท จ โส โหติ โย ธมฺมมนุสฺสาสติ
 ผู้ใดให้ที่พอกอาศัย ผู้นั้นชื่อว่าให้สิ่งทั้งปวง ผู้ใดสอนธรรม
 ผู้นั้นชื่อว่าให้อมตะ ☐

หลักพุทธศาสนสุภาษิตระดังสูง เช่น

อเทยเยสุ ททํ ทานํ เทยเยสุ นปฺเปวจฺจติ
 อาปาสุ พยสนํ ปตฺโต สหายํ นาธิคจฺจติ.

¹ อิง ปณจก. (ไทย) ๒๒/๕๖.

☐ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๓.

☐ สททสารตถชาลินี.

☐ พุ.พ. (ไทย) ๒๕/๑๐.

☐ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๔.

ผู้ใดให้ทานในบุคคลที่ไม่ควรให้ ไม่ให้ในคนที่ควรให้.ผู้ นั้น
ถึงความเสี่ยงเพราะอันตราย ย่อมไม่ได้สหาย □□

อนนโท พลโท โหติ วตถโท โหติ วณณโท

ยานโท สุขโท โหติ ทิปโท โหติ จกขุโท

ผู้ให้ข้าว ชื่อว่าให้กำลัง ผู้ให้ผ้า ชื่อว่าให้ผิวพรรณ ผู้ให้ยานพาหนะ
ชื่อว่าให้ความสุข ผู้ให้ประทีปโคมไฟ ชื่อว่าให้จักขุ □□

หลักพุทธศาสนสุภาษิตเหล่านี้ พระธรรมกถึกหรือพระภิกษุที่แสดงธรรมส่วนใหญ่ใน
ประเทศไทยใช้แสดงธรรมแก่บรรดาพุทธศาสนิกชนที่มาฟังธรรมเช่นวันพระหรือวันสำคัญตามแต่
โอกาส และสถาบันการศึกษาหลายๆ แห่งมักใช้เป็นข้อคิดข้อธรรมระดับประกาศตามสถานที่ต่างๆ ที่
เห็นได้ง่ายเช่นตามต้นไม้ ตามบอร์ด เป็นต้นเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจสำหรับ นักเรียน นิสิตและนักศึกษา

๒.๓ หลักพุทธศาสนสุภาษิตและหลักจริยธรรมระดับกลางกับการประยุกต์ใช้

หลักพุทธศาสนสุภาษิตระดับกลางและหลักจริยธรรมระดับกลาง “เป็นหลักคำสอนที่ควร
ประพฤติปฏิบัติเพราะมีเหตุมีผลในตัวเองเป็นหลักปฏิบัติที่สูงกว่าหลักจริยธรรมขั้นต้นที่กล่าวมาแล้ว
ซึ่งได้แก่ กุศลกรรมบถ ” □□ ซึ่งเป็นเหตุปัจจัย เป็นปฏิปทาให้ถึงความดีงาม ดังพระพุทธพจน์ว่า
“ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย สัตว์บางพวกในโลกนี้ เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เบื้องหน้าแต่ตาย
เพราะกายแตก เพราะเหตุประพฤติเรียบร้อย คือ ประพฤติเป็นธรรม พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย
ความประพฤติเรียบร้อยคือ ประพฤติเป็นธรรม ทางกายมี ๓ อย่าง ทางวาจามี ๔ อย่าง ทางใจมี ๓
อย่าง” □□

ในมังคลัตถปิปปเนล เล่ม ๒ ได้อธิบายไว้ว่า การเว้นจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ
ชื่อว่าอาคาริยวินัย (วินัยของคฤหัสถ์) อาคาริยวินัยนั้น ชื่อว่าอันคฤหัสถ์ศึกษาดีแล้ว เพราะไม่ต้องโทษ
เครื่องเศร้าหมองในอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนั้น และเพราะทำตนให้ตั้งอยู่ในคุณ คือ มรรยา ชื่อว่า

□□ ขุ.ชา. (ไทย) จตุกก. ๒๗/๑๒๙.

□□ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๔.

□□ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๖๐/๒๘๔.

□□ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๕/๕๒๓.

เป็นมงคล เพราะนำประโยชน์สุขมาให้ในโลกทั้ง ๒ [□] ดังนั้น กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนั้น จึงถือเป็น
วิถีทางแห่งพุทธจริยธรรมชั้นกลางแบ่งเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑) กุศลกรรมบถทางกายมี ๓ อย่าง ได้แก่

- (๑) ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป
- (๒) อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้
- (๓) กาเมสุมิฉจจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดีกามทั้งหลาย กุศล

กรรม บถทางกายทั้ง ๓ ข้อนี้มีเนื้อหาเหมือนกับศีลข้อที่ ๑ ถึงข้อที่ ๓ แห่งศีล ๕

๒) กุศลกรรมบถทางวาจามี ๔ อย่าง ได้แก่

(๑) มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ คือ พูดเฉพาะคำสัตย์คำจริง กุศล
กรรมบถข้อนี้ก็มีนัยเหมือนกับศีลข้อที่ ๔ แห่งศีล ๕ ตามที่กล่าวมาแล้ว

- (๒) ปิสุณาย วาจา เวรมณี เว้นจากคำพูดที่ส่อเสียด
- (๓) ผรุสย วาจา เวรมณี เว้นจากการพูดคำหยาบ
- (๔) สัมผัปปลาปา เวรมณี เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

๓) กุศลกรรมบถทางใจมี ๓ อย่าง ได้แก่

- (๑) อนภิชชา โมโลภ ออยากได้ของของเขา
- (๒)) อพยาบาท ไม่พยาบาทปองร้ายใคร
- (๓)) สัมมาทิฐิ เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม [□]

กุศลกรรมทั้ง ๑๐ นี้เป็นสิ่งที่ดี (สาธุ) เป็นอริยธรรม เป็นกุศล เป็นสิ่งที่ประโยชน์
เป็นธรรมเป็นสภาพแห่งความไม่มีอาสวะ เป็นสิ่งไม่มีโทษ เป็นธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เดือดร้อน
เป็นธรรมที่ไม่เป็นไปเพื่อสังสมกิเลส เป็นธรรมที่มีสุขเป็นวิบาก ^{□□} หลักกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนี้
ตรงกันข้ามกับอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ มีการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ เป็นต้น ^{□□} จะสังเกตเห็นได้ว่า
พฤติกรรมหลักธรรมทั้ง ๑๐ ประการ ในหลักจริยธรรมนี้เป็นพฤติกรรมที่มีทั้งหลักปฏิบัติทางกาย
วาจา และใจ จะจัดเป็นจริยธรรมขั้นต้นก็ไม่ได้ เพราะมีเรื่องของใจรวมอยู่ด้วยและจะจัดเป็นจริยธรรม
ขั้นสูงก็ได้ เพราะมีเรื่องของกายกับวาทารวมอยู่ด้วย ฉะนั้น จึงจัดเป็นจริยธรรมชั้นกลางเป็น
พฤติกรรมร่วมกันของมนุษย์ทุกระดับชั้นของจิตมนุษย์ เป็นหลักปฏิบัติที่มีความละเอียดขึ้นกว่าหลัก

[□] มหามกุฏราชวิทยาลัย, มงคลัตถทีปนี แพล เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๙๓.

[□] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๖๐/๒๘๔.

^{□□} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๖๗-๑๗๗/๑๙๖-๒๙๙.

^{□□} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๙/๒๔๕-๒๔๖.

จริยธรรมขั้นต้นซึ่งมีขอบเขตการปฏิบัติอยู่เฉพาะเรื่องทางกาย แม้ว่าใจความของกุศลกรรมบถ ในส่วนที่เป็นกายวาจาซ้ำกับศีล ๕ อยู่หลายข้อก็ตาม เช่น ข้อที่ว่าด้วยปาณาติปาตาเวรมณี อทินนาทานาเวรมณี กาเมสุมิฉฉาจาราเวรมณี และมุสาวาทาเวรมณี แต่เจตนาของผู้ที่งดเว้นจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ ถือหลักเหตุผลว่าทำไปเพื่อความบริสุทธิ์ของจิต ทำความดีเพื่อความดีไม่ใช่เพราะถูกบังคับจำใจต้องทำ แต่สมัครใจเองและกุศลกรรมบถนี้จัดว่าเป็นการปฏิบัติทางกายขั้นศีล กล่าวคือ เริ่มชักนำหรือชักจูงเราเข้าสู่ภาวะจิตใจ ได้แก่ พยายามให้เราใช้ปัญญา เป็นการฝึกฝนปัญญาให้เราเกิดความรู้แจ้งได้ในระดับต้นๆ เช่น ช่วยให้เรามีความเห็น ทศนคติที่ถูกต้องตั้งงามในการปฏิบัติตนเอง และปฏิบัติต่อผู้อื่น ไม่ให้เราคิดทางใจในเรื่องที่ไม่ดี เช่น คิดเบียดเบียนเขา และคิดว่าบุญ บาป นรก สวรรค์ไม่มีจริง

หลักพุทธศาสนสุภาษิตที่ควรประยุกต์ใช้ สำหรับสามเณร คือ

อตตทถถิ ปฺรตเถน พหุนาปี น หาปเย

อตตทถถถมภิญญาย สทถถปสุโต ลียา

บุคคลไม่ควรพราเปรโยชน์ของตน เพราะประโยชน์ผู้อื่นแม้

มาก รู้จักประโยชน์ของตนแล้ว พึงชวนชวายเป็นประโยชน์ของตน ☐☐

อตตานญเจ ตถา กยิรา ยถญญมนุสสาสติ

สุทนต์ วต ทเมถ อตตา หิ กิร ทุททโม

ถ้าสอนผู้อื่นฉันใด พึงทำตนฉันนั้น ผู้ฝึกตนดีแล้ว ควรฝึก

ผู้อื่น ได้ยินว่าตนแลฝึกยาก ☐☐

อตตานเมว ปฐมัม ปฏีรูเป นิเวสเย

อถญญมานุสาเสยย น กิลิสเสยย ปณทิตโต.

บัณฑิตพึงตั้งตนไว้ในคุณอันสมควรก่อน สอนผู้อื่นภายหลัง

จึงไม่มัวหมอง ☐☐

อปมตฺโต ปมตเตสุ สุตเตสุ พหุชาโคร

อพลสสํว สีมสโส หิตวา ยาติ สุเมธโส.

คนมีปัญญาดี ไม่ประมาทในเมื่อผู้อื่นประมาท มักตื่นในเมื่อ

ผู้อื่นหลับ ย่อมละทิ้ง (คนโง่) เหมือนม้าฝีเท้าเร็ว ที่งม้ามไม่มีกำลังไปฉะนั้น ☐☐

อุฏฐานวโต สติมโต สุจิกรมมสส นิสम्मการิโน

☐ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗.

☐ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๖.

☐ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๖.

☐ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘,๑๙.

สยญตสฺส จ ฌมฺมชีวิโน อปฺปมตฺตสฺส ยโสภิตฺตํ.
 ยศฺยอํมฺเจริญฺญ แก่ผู้มีความหมั่น มีสติ มีภาระงานสะอาด
 ใคร่ครวญแล้วทำ ระวังดีแล้ว เป็นอยู่โดยธรรม และไม่ประมาท ^{□□}
 มา ปมาทมนุญฺเชถ มา กามรตฺติสนฺถวํ
 อปฺปมตฺโต หิ ฌายนฺโต ปปฺโปติ ปรมํ สุขํ.
 อย่ามัวแต่ประมาท อย่ามัวแต่สนิหิตชอบในกาม เพราะผู้ไม่
 ประมาท พิจารณาอยู่ ย่อมถึงบรมสุข ^{□□}
 อตฺตีสํ อตฺตฺอุณฺหํ อตฺตฺสายมิตํ อหุ
 อิตฺติ วิสสุภฺฐกมฺมฺนเต อตฺเถ อจฺเจนฺติ มาณเว.
 ประโยชน์ทั้งหลายย่อมล่วงเลยคนผู้ทอดทิ้งการงาน ด้วยอ้างว่า
 หนวณํ ร้อนนํ เย็นเสียแล้ว [□]
 อถ ปาปานิ กมฺมานิ กรํ พาโล น พุชฺเชติ
 เสหิ กมฺเมหิ ทุมฺเมโธ อคฺคิทฺทโธว ตปฺปติ.
 เมื่อคนโง่มีปัญญาทึบ ทำกรรมชั่วอยู่ก็ไม่รู้สึก เขาเดือดร้อน
 เพราะกรรมของตน เหมือนถูกไฟไหม้ [□]
 ยาทิสํ วปะเต พิชํ ตาทิสํ ลภเต ผลํ
 กลฺยาณการี กลฺยาณํ ปาปการี จ ปาปํ
 บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดี ย่อม
 ได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้ผลชั่ว ^{□□}
 กามา กมฺมกา อาสีวิสุปฺมา เยสุ มุจฺฉิตา พาลา
 เต ทีฆรตฺตํ นิริเย สมปฺปิตา ญญนฺเต ทุกฺขิตา.
 กามทั้งหลายเป็นของเผ็ดร้อน เหมือนงูพิษ เป็นที่คนโง่หมกมุ่น
 เขาต้องแอดทุกข์ยากอยู่ในนรกตลอดกาลนาน ^{□□}
 กุหา ญฺฐา ลปา สิงคิ อุนฺนพา จาสมายิตา
 น เต ฌมฺเม วิรุหนฺติ สมมาสมพุทฺธเทสิเต.

^{□□} พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘.

^{□□} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๖.

[□] ที.ปาฎิ. (ไทย) ๑๑/๑๙๙.

[□] พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๓.; พ. ธ. ๒๕/๔๙.

^{□□} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๓๓.

^{□□} พ.เถรี. (ไทย) ๒๖/๔๙๙.

คนหลอกลวง เย่อหยิ่ง เพื่อเจ้า ชี้อื่อ อวดดี และไม่ตั้งมั่น
ยอมไม่องงามในธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว □□

โกธสฺส วิสมูลสฺส มธฺรคฺคสฺส พราหมณ
วธฺ อริยา ปสฺสนติ ตณฺหิ เณตฺวา น โสจติ

พราหมณ์ ! พระอริยเจ้าย่อมสรรเสริญผู้ฆ่าความโกรธ ซึ่งมี
โคธเป็นพิษ ปลายหวาน, เพราะคนตัดความโกรธนั้นได้แล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก □□

นิทฺทํ น พหุสฺสึเรยฺย ชาครียํ ภาเขยฺย อาตาปี
ตณฺทึ มายํ หสฺสํ ชิตฺทํ เมณฺฑํ วิปฺปชฺเห สฺวิภูสํ.

ผู้มีความเพียรไม่พึงนอนมาก พึงเสพธรรมเครื่องตื่น พึงละ
ความเกียจคร้าน มายา ความร่าเริง การเล่น และเมณฺฑพร้อมทั้งเครื่องประดับเสีย □□

ปรวชฺชานุปสฺสิสฺส นิจจํ อุชฺฌมานสญฺญินอ
อาสฺวา ตสฺส วทณฺตติ อารา โส อาสวกฺขยา.

คนที่เห็นแต่โทษผู้อื่น คอยแต่ฟังโทษนั้น อาสวะก็เพิ่มพูน
เขายังไกลจากความสิ้นอาสวะ

ยทา ทวเยสุ ธมฺเมสุ ปารคู โหติ พฺราหมโณ
อถสฺส สพฺเพ สโยคา อตถิ คจฺจนฺติ ชานโต.

เมื่อใด พราหมณ์เป็นผู้ถึงฝั่งในธรรม ๒ อย่าง เมื่อนั้นกิเลส
เครื่องตรึงทั้งปวงของพราหมณ์ผู้นั้น ย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้ □□

อตฺตโนปิ ปเรสญจ อตถาวโห ว ขนฺติโก
สคฺคโมกฺขคมํ มคฺคํ อารุหฺโห โหติ ขนฺติโก.

ผู้มีขันติ ชื่อนำพาประโยชน์มาให้ทั้งแก่ตนทั้งแก่ผู้อื่น ผู้มีขันติ
ชื่อว่าเป็นผู้ขึ้นสู่ทางไปสวรรค์และนิพพาน □□

เกวลานปี ปาปานิ ขนฺติ มฺลํ นิกฺกตติ
ครทฺกลหาทีนํ มฺลํ ขนฺติ ขนฺติโก.

ขันติ ย่อมตัดรากแห่งบาปทั้งสิ้น ผู้มีขันติชื่อย่อมขุดราก

□□ อัง.จตุตถ. (ไทย) ๒๑/๓๔.

□□ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๓๖.

□□ พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๕๑๕.; พุ. มหา. ๒๙/๔๕๗,๔๖๐.

□□ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๖๗.

□□ ส.ม. (ไทย) ๒๒๒.

แห่งความดีเตียนและการละเล่างกันเป็นต้นได้^{□□}

ชนติโก เมตตวา ลาภี ยสสสี สุขสีลวา

ปิโย เทมณฺสุสานํ มนาโป โหติ ชนติโก.

ผู้มีขันตินับว่ามีเมตตา มีลาภ มียศ และมีสุขเสมอ ผู้มีขันติ

เป็นที่รักที่พอใจของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย[□]

สตถุโน วจโนวาที กโรติเยว ชนติโก

ปรมา ย จ ปุชาย ชินํ ปุเชติ ชนติโก.

ผู้มีขันติ เชื่อว่าทำตามคำสอนของพระศาสดา และผู้มีขันติ

เชื่อว่าบูชาพระชินเจ้าด้วยบูชาอันยิ่ง[□]

สัสสมาคิณฺณํ ชนติ ปธานการณํ

สพฺเพปิ กุสสา ธมฺมา ชนตฺยาเยว วฑฺฒนติ เต.

ขันติเป็นประธาน เป็นเหตุ แห่งคุณคือศีลและสมาธิ กุศล-

ธรรมทั้งปวงย่อมเจริญ เพราะขันติเท่านั้น^{□□}

อนวภูจิตฺตจิตตสส สทฺธมฺมํ อวิชานโต

ปริปลวปสาทสส ปญฺญา น ปริปุรติ.

เมื่อมีจิตไม่มั่นคง ไม่รู้พระสัทธรรม มีความเลื่อมใสเลื่อนลอย

ปัญญาย่อมไม่บริบูรณ์^{□□}

อปฺปมาณํ หิตํ จิตฺตํ ปริปุณฺณํ สุภาวิตํ

ยํ ปมาณํ กตํ กมฺมํ น ตํ ตตฺตราวสิสสตี.

จิตเกือกูลที่อบรมบริบูรณ์ดีแล้ว เป็นจิตหาประมาณมิได้ กรรม

ใดที่ทำแล้วพอประมาณ กรรมนั้นจักไม่เหลือในจิตนั้น^{□□}

อานาปานสสตี ยสส อปริปุณฺณา อภาวิตา

กาโยปิ อิญฺชิโต โหติ จิตฺตมฺปิ โหติ อิญฺชิตํ.

สติกำหนดลมหายใจเข้าออก อันผู้ใดไม่อบรมให้บริบูรณ์ ทั้ง

กายทั้งจิตของผู้นั้นก็หวั่นไหว^{□□}

^{□□} ส.ม. (ไทย) ๒๒๒.

[□] ส.ม. (ไทย) ๒๒๒.

[□] ส.ม. (ไทย) ๒๒๒

^{□□} ส.ม. (ไทย) ๒๒๒.

^{□□} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๐.

^{□□} พุ.ชา.ทุก. (ไทย) ๒๗/๕๙.

อานาปานสสติ ยสส ปฏิปณฺณา สุภาวิตา
 กาโยปิ อนินฺชิตฺโต โหติ จิตตมปิ โหติ อนินฺชิตํ.
 สติกำหนดลมหายใจเข้าออก อันผู้ใดอบรมบริบูรณ์ดีแล้ว ทั้ง
 กายทั้งจิตของผู้นั้นก็ไม่หวั่นไหว ☐☐
 ทิโส ทิสํ ยนฺตํ กยิรา เวรี วา ปน เวรินํ
 มิจฉาปณฺหิตํ จิตตํ ปาปิโย นํ ตโต กเร.
 โจรกับโจรหรือไพร่กับไพร่ พึงทำความพินาศให้แก่กัน
 ส่วนจิตที่ตั้งไว้ผิด พึงทำเขาให้เสียหายยิ่งกว่านั้น ☐☐
 ทูรจคมํ เอกจรี อสรีรี คุหาสยํ
 เย จิตตํ สญฺญเมสฺสนฺติ โมกฺขนฺติ มารพณฺนา.
 ผู้ใดจักสำรวมจิตที่ไปไกล เทียวไปดวงเดียว ไม่มีรูปร่าง มีถ้า
 (คือกาย) เป็นที่อาศัย ผู้นั้นจักพ้นจากเครื่องผู้ของมารได้.
 ให้ตรงได้ เหมือนช่างศรทำลูกศรให้ตรงได้ฉะนั้น ☐☐

สรุปว่า ผู้ถือศีลบังคับตนเองเสมือนถูกสกัดกั้นไม่ให้ทำ แต่ผู้ถือปฏิบัติกุศลกรรมบถ ๑๐
 ประการ อันเป็นหลักพุทธจริยธรรมระดับกลางทำไปโดยสมัครใจ เพราะเห็นว่าถูกต้องตามหลักเหตุผล
 ซึ่งต้องใช้สติปัญญาที่สูงกว่าผู้ถือศีล ๕ สามเณรในพุทธศาสนา มีศีลต้องรักษา เพิ่มเป็น ๑๐ ข้อ และ
 ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด พร้อมกับการน้อมนำหลักพุทธศาสนสุภาษิตมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
 เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล และเป็นแนวปฏิบัติ ในชีวิตประจำวัน

หลักพุทธศาสนสุภาษิตที่นิยมมาประยุกต์ใช้ทำได้หลายวิธี คือ ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อ
 เป็นคติเตือนใจ ใช้เพื่อการดำเนินชีวิต และเพื่อประกอบการงาน ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ
 และประสิทธิผล เช่น

นตฺถิ อตฺตสมํ เปมํ นตฺถิ ธณฺญสมํ ธนํ
 นตฺถิ ปญฺญาสมา อาภา วุจฺจฺฐิ เว ปรมา สรา.
 สิ่งที่รัก (อื่น) เสมอด้วยตนไม่มี ทรัพย์ (อื่น) เสมอด้วย
 ข้าวเปลือกไม่มี แสงสว่าง (อื่น) เสมอด้วยปัญญาไม่มี ฝนแลเป็นสระอย่างยิ่ง ☐☐

☐☐ พ.ปฏ. (ไทย) ๓๑/๒๕๐.

☐☐ พ.ปฏ. (ไทย) ๓๑/๒๕๐.

☐☐ พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๐.

☐☐ พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๙,๒๐.

☐☐ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๙.

ยสส อัจจนตพุสสีลย์ มาลฺวา สาหลมิโวตถตํ
 กโรติ โส ตถตตานํ ยถา นํ อิจฺฉตี ทิโส.

ผู้ใดมีความไร้ศีลธรรมครอบคลุมน เหมือนย่านทรายคลุมไม้สาละ
 ผู้นั้นชื่อว่าทำตนเหมือนถูกผู้ร้ายคุมตัว [□]_i

เอววิหารี สโต อปฺปมตฺโต ภิกฺขุ จรํ หิตฺวา มมายิตานิ
 ชาติชฺร โสภปริทฺทวญฺจ อีเธว วิทฺวา ปชฺเหยยฺย ทุกฺขํ
 ภิกฺขุผู้มีธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ มีสติ ไม่ประมาท ละความ
 ถิ่นมั่นของเราได้แล้วเที่ยวไป เป็นผู้รู้ พึงละชาติ ชรา โสกะ
 ปริเทวะ และทุกข์ ในโลกนี้ได้ [□]_i

อุฏฺฐาเนนปฺปมาเทน สญฺญเมเน ทเมเน จ
 ทิปี กยิราถ เมธาวี ยํ โอโฆ นาภิกิรติ.
 คนมีปัญญา พึงสร้างเกาะ ที่น้ำหลากมาท่วมไม่ได้ ด้วยความ
 ห่มั่น ความไม่ประมาท ความสำรวม และความข่มใจ ^{□□}

อุฏฺฐาตา กมฺมเยเยสุ อปฺปมตฺโต วิจกฺขโณ
 สุสฺสึหิตกมฺมนโต ส ราชวสฺตี วเส.
 ผู้หมั่นในการทำงาน ไม่ประมาท เป็นผู้รอบคอบ จัดการงาน
 เรียบร้อย. จึงควรอยู่ในราชการ ^{□□}

ปาปญฺเจ ปุริโส กยิรา น นํ กยิรา ปุนปฺปุนํ
 น ตมฺหิ ฌนฺทํ กยิราถ ทุกฺโข ปาปสฺส อฺจุจโย.
 ถ้าคนพึงทำบาป ก็ไม่ควรทำบาปนั้นบ่อยๆ ไม่ควรทำความพอ
 ใจในบาปนั้น เพราะการสั่งสมบาป นำทุกข์มาให้ ^{□□}

ปญฺญาย ติตฺตินํ เสฏฺฐํ น โส กาเมหิ ตปฺปติ
 ปญฺญาย ติตฺตํ ปุริสํ ตณฺหา น กุรฺเต วสํ
 บรรดาความอึดทั้งหลาย ความอึดด้วยปัญญาประเสริฐ ผู้อึด
 ด้วยปัญญานั้นย่อมไม่เดือดร้อนด้วยกาม ตัณหาทำผู้อึดด้วยปัญญาไว้
 ในอำนาจไม่ได้ ^{□□}

[□]_i พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗.

[□]_i พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๕๓๕. พุ. จุ. ๓๐/๙๒.

^{□□} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘.

^{□□} พุ.ชา. (ไทย) มหา.๒๘/๓๓๙.

^{□□} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๐.

ส ปณญวา กามคณ อเวกขติ อนิจจโต ทุกขโต โรคโต จ
 เอว วิปสสี ปชหาติ ฉนทํ ทุกเขสุ กามะสุ มหพพะเยสุ.
 ผู้มีปัญญานั้น ย่อมเล็งเห็นกามคุณเป็นของไม่เที่ยง เป็น
 ทุกข์ และเป็นโค ผู้เห็นอย่างนี้ ย่อมละความพอใจในกามอัน
 เป็นทุกข์ เป็นภัยใหญ่ได้ ☐

ยํ พุทฺโธ ภาสตี วาจํ เขมํ นิพพานปตติยา
 ทุกขสฺสทนฺตกิริยาย สวา เว วาจาณมุตตมา.
 พระพุทธเจ้าตรัสพระวาจาใด เป็นคำปลอดภัย เพื่อบรรลุพระ
 นิพพาน และเพื่อทำที่สุดทุกข์ พระวาจานั้นแล เป็นสูงสุดแห่งวาจา
 ทั้งหลาย ☐

สจฺจํ เว อมตา วาจา เอส ฌมโม สนนตโน
 สจเจ อตเถ จ ฌมเม จ อหุ สนโต ปตฺถิสฺสุตา
 คำสัตย์แล เป็นวาจาไม่ตาย นั้นเป็นธรรมเก่า สัตบุรุษทั้งหลาย
 เป็นผู้ตั้งมั่นในคำสัตย์ที่เป็นอรรถและเป็นธรรม ☐

สรุปว่า หลักพุทธศาสนสุภาษิตเหล่านี้ เป็นหลักพุทธศาสนสุภาษิตที่มีความสอดคล้อง
 กับวิถีชีวิตของสามเณร และให้คุณค่าแก่การประยุกต์ใช้ ผู้ที่ใช้จะเกิดความเจริญและสร้างความเป็น
 มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งกายวิจิตรใจ เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ อย่างแท้จริง

๒.๔ หลักพุทธศาสนสุภาษิตที่ส่งผลต่อหลักจริยธรรมระดับสูง

หลักพุทธศาสนสุภาษิต เป็นหลักการและวิธีการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุความสิ้นทุกข์ อันเป็น
 จุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ผู้ปฏิบัติจะต้องอาศัยสติปัญญา และความมานะพยายามอย่างแรง
 กล้าจึงจะสำเร็จตามปรารถนา ซึ่งหลักพุทธศาสนสุภาษิตนี้สามารถส่งผลต่อหลัก จริยธรรมระดับสูงได้
 เป็นอย่างดี หลักจริยธรรมระดับสูง ประกอบด้วย

☐ ขุ.ชา. (ไทย) ทวาทส.๒๗/๓๒๙.

☐ ขุ.ชา. (ไทย) จตตาทส. ๒๗/๕๔๒.

☐ ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๔๓๔.

☐ ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๔๓๔.

๒.๔.๑ หลักอริยสัจ ๔

อริยสัจ ๔ ประการ ^{□□} ได้แก่

๑) ทุกข์ หมายถึง สภาพปัญหา เมื่อบุคคลประสบกับสิ่งไม่พึงปรารถนา เช่น เกิด แก่ เจ็บ ตาม ความผิดหวังและความล้มเหลว เป็นต้น ทุกข์หรือปัญหาแบ่งออกเป็น ๑๐ ชนิด ได้แก่

(๑) สภาวะทุกข์หรือทุกข์ประจำสังขาร เช่น เกิด แก่ เจ็บ และ ตาย

(๒) ปกิณณกทุกข์หรือทุกข์จร เช่น ความเศร้าโศก ความเสียใจ

(๓) นิพัตถทุกข์ หรือทุกข์เนื่องนิตย เช่น หนาว ร้อน ปวดท้อง

(๔) พยาธิทุกข์ หรือทุกข์เวทนา มีประเภทต่างๆ ตามสมุฏฐาน คือ อวัยวะอันเป็นเจ้าการไม่ทำหน้าที่โดยปกติ

(๕) สันตปาทุกข์ ทุกข์ คือ ความร้อนรุ่ม หรือทุกข์ร้อน ได้แก่ ความกระวนกระวายใจ เพราะถูกไฟ คือ กิเลส ราคะ โทสะ โมหะเผา

(๖) วิปากทุกข์ หรือผลกรรม ได้แก่ วิปปฏิสาร คือ ความร้อนใจ

(๗) สหคตทุกข์ ทุกข์ไปด้วยกัน หรือทุกข์กำกับกัน ได้แก่ ทุกข์มีเนื่องมาจากวิบุลผล ดังแสดงในโลกธรรมสูตรว่า “ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข มีทุกข์ละอย่างๆ คือ เมื่อมีลาภได้แก่ทรัพย์สมบัติแล้ว ต้องคอยเฝ้าระวังรักษาเพื่อไม่ให้เสียหาย จนไม่เป็นอันหลับอันนอนได้โดยปกติ ต้องเสียชีวิตในการป้องกันทรัพย์ก็มี”^{□i}

(๘) อาหารปริเยฐิทุกข์ คือ ทุกข์ในการหากิน

(๙) วิวาทมูลทุกข์ คือ ทุกข์มีวิวาทเป็นมูล เนื่องมาจากทะเลาะกัน

(๑๐) ทุกขขันธ หรือทุกข์รวบยอด หมายถึงอาสัสมารมณ์ คือ ประชุมเบญจขันธนั่นเอง

๒) สมุทัย คือ เหตุให้ทุกข์เกิด ได้แก่ ตัณหาซึ่งมี ๓ อย่างได้แก่ “กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา”^{□i}

๓) นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ทุกข์เกิดขึ้นเพราะเกิดตัณหาก่อน ตัณหาเป็นผู้ก่อทุกข์ ทำทุกข์ให้เกิดมี ฉะนั้น ทุกข์จะดับก็เพราะดับตัณหา และตัณหาดับหมด

๔) มรรค คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ^{□□} ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ได้แก่

๑.สัมมาทิฐิ คือ ปัญญาอันเห็นชอบ ได้แก่ เห็นอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริงตามลำดับได้แก่

^{□□}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๑๖.

^{□i}อง.อภุจก. (ไทย) ๒๓/๙๕/๑๒๒-๑๒๓.

^{□i}อง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๓๗๗/๓๙๘.

^{□□}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๑๖.

๑) สัจญาณ รู้ความจริงของอริยสัจว่า อะไรเป็นอะไร คือรู้ว่าเป็นทุกขสัจ นี่เป็นสมุทัยสัจ นี่เป็นนิโรธสัจ และนี่เป็นมรรคสัจ

๒) กิจญาณ รู้การงานหรือกิจที่บุคคลจะต้องปฏิบัติต่ออริยสัจทั้ง ๔ ประการ นั้นว่า ทุกข์ คือ ความเกิด ความแก่ ความตาย เป็นต้นนั้น จะต้องกำหนดรู้ไว้

๓) กตญาณ รู้ว่าตนได้ปฏิบัติไปเช่นนั้นแล้ว คือ รู้ว่าทุกข์ที่ควรกำหนดรู้ ตนได้กำหนดรู้แล้ว สมุทัยที่ควรละ ก็ได้ละออกจากจิตแล้ว นิโรธ ซึ่งจะต้องทำให้แจ่มแจ้งขึ้นภายในจิต ก็ได้ทำให้แจ่มแจ้งแล้ว มรรคมรรค ๘ ประการ ซึ่งจะต้องประพฤติปฏิบัติให้สมบูรณ์ ก็ได้ประพฤติปฏิบัติสมบูรณ์แล้ว ☐☐

๒.สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบในทางที่ชอบธรรม ได้แก่

๑) ความดำริที่จะตั้งกายและจิตของตนออกไปจากกัฏฐกาม และกิลเลสกาม

๒) ดำริในอันที่จะไม่พยายาบท

๓) ดำริในการไม่เบียดเบียน ไม่ประทุษร้าย ☐☐

๓.สัมมาวาจา คือ การเจรจาชอบ ได้แก่งดเว้นจากวจีทุจริตทั้ง ๔ ประการ ได้แก่

๑) งดเว้นจากคำเท็จ

๒) งดเว้นจากคำส่อเสียด ยุยง ส่งเสริมให้คนอื่นเขาทะเลาะกัน

๓) งดเว้นจากคำหยาบคาย

๔) งดเว้นจากคำพูดเพ้อเจ้อเหลวไหล ไร้สาระ ☐☐

๔.สัมมากัมมันตะ คือ การงานชอบ ได้แก่ การงดเว้นจากกายทุจริต ๓ ประการ คือ

๑) งดเว้นจากการฆ่า การเบียดเบียน การทรมาน การทรมานสิ่งมีชีวิต

ทั้งหลาย

๒) งดเว้นจากการถือเอาสิ่งของของคนอื่นเขาไม่ได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมย

๓) งดเว้นจากการประพฤติดินทางกาม

๕.สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ โดยการ

๑) ละเว้นการค้าขายเครื่องประหารมนุษย์และสัตว์

๒) ละเว้นการค้าขายมนุษย์ไปเป็นทาส

๓) ละเว้นการค้าสัตว์สำหรับฆ่าเป็นอาหาร

๔) ละเว้นการค้าขายน้ำเมา และยาเสพติดชนิดต่างๆ

☐ ส.ม. (ไทย) ๑๘/๑๖๗๐/๔๒๐.

☐ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๑๖๔.

☐ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๖๐/๒๔๖.

๕) ละเว้นการค้าขายยาพิษ ☐

๖.สัมมาวายามะ คือ ความพยายามชอบหรือความเพียรชอบ ๔ ประการ ได้แก่

- ๑) สังวรปธาน เพียรพยายามป้องกันไม่ให้บาปเกิดขึ้นภายในจิต
- ๒) ปหานปธาน ให้ปลุกฝังความพอใจ มีความพยายามกระทำความเพียร
- ๓) ภาวนาปธาน เพียรสร้างกุศล คือ ความดีที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ
- ๔) อนุรักษนาปธาน เพียรรักษากุศลที่สร้างให้บังเกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมไป ☐

๗.สัมมาสติ คือ การระลึกชอบ ได้แก่ การที่บุคคลระลึกถึงเรื่องของกาย เวทนา จิต และ ธรรม ตามหลักของมหาสติปัฏฐานทั้ง ๔ ประการ ☐

๘.สัมมาสมาธิ คือ ความตั้งใจมั่นชอบ ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักของสมถกรรมฐาน ด้วยการทำให้สงบ มีความประณีตขึ้นโดยลำดับจนบรรลุรูปฌานทั้งสี่ประการ ☐

อริยมรรคแต่ละข้อนั้นเหมือนเชือกแต่ละเกลียวที่อานวยประโยชน์ให้แก่บุคคลผู้ใช้เชือกนั้นได้ฉันใด เมื่อบุคคลนำไปประพฤติปฏิบัติแล้ว ก็ใช้อานวยประโยชน์ให้แก่บุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติเช่นเดียวกันฉันนั้น ดังนั้น อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการเหล่านี้เป็นหนทางอันประเสริฐ และอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการนี้ยังสามารถสรุปเข้าในไตรสิกขา ได้ ดังนี้

๑) สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ จัดเข้าในปัญญาสิกขา ซึ่งหมายถึง การศึกษาหรือขั้นตอนการฝึกฝนให้เกิดสัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ เจริญองงามขึ้นจนกระทั่งบุคคลมีความพร้อมทางปัญญา พัฒนาถึงมาตรฐานของอารยชน สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยปัญญา มีจิตใจผ่องใส เบิกบานไร้ทุกข์ หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นต่างๆ และมีอิสระด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

๒) สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ จัดเข้าในศีลสิกขา หมายถึง การศึกษาหรือขั้นตอนการฝึกฝนให้เกิดสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ เจริญองงามขึ้นจนกระทั่งบุคคลมีความพร้อมทางด้านความประพฤติ วินัย และความสัมพันธ์ทางสังคม พัฒนาถึงมาตรฐานของอารยชน และเป็นพื้นฐานในการสร้างเสริมคุณภาพของจิต

๓) สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ จัดเข้าในจิตตสิกขาหรือสมาธิสิกขาหมายถึง การศึกษาหรือขั้นตอนการฝึกฝนให้เกิด สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เจริญองงามขึ้น

☐ อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๑๘๖.

☐ อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๙/๗๓.

☐ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๗๓-๓๐๐/๒๑๖-๒๓๓.

☐ ชุ.ปฎิ. (ไทย) ๓๑/๖๐/๑๗.

จนกระทั่งบุคคลมีความพร้อมทางด้านคุณธรรม มีคุณภาพจิต สมรรถภาพจิตและสุขภาพจิต พัฒนาถึงมาตรฐานของอารยธรรมและเป็นพื้นฐานในการพัฒนาปัญญาในการแก้ไขปัญหาของชีวิต ^{□i}

หลักพุทธจริยธรรมระดับนี้ถือเป็นระดับสูงสุด และสามารถส่งผลให้ผู้ปฏิบัติได้รับประโยชน์อย่างสูงสุดโดยมีหลักว่าต้องปฏิบัติอย่างพร้อมเพรียงกันไปตามลำดับ ที่เรียกว่า

มัชฌิมาปฏิปทา อันหมายถึง ทางสายกลางนั้น ไม่ใช่หมายความว่า ทางที่อยู่กึ่งกลางระหว่างหลายๆ ทาง หรือแม้แต่ ๒ ทาง เพราะเมื่อคน ๒ คนมาอยู่ตรงข้ามกัน และถ้าเรายืนตรงกลางก็เรียกว่าอยู่กึ่งกลาง แต่ไม่ใช่ทางสายกลาง มันจะขยับไปขยับมาเรื่อย หมายความว่า ถ้าคน ๒ คนนั้นขยับไป กึ่งกลางก็จะขยับและขยายตามไปด้วย จึงเป็นสายกลางที่ไม่แน่นอน แต่ทางสายกลางของพระพุทธเจ้านี้แน่นอน ทางสายกลาง คือ ทางที่พอเหมาะพอดีที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมาย คือ อิสราภาพและสันติสุข(นิพพาน) ^{□i}

สรุปว่า ทางแห่งความเป็นอริยชนนั้นเปรียบเหมือนเชือกเส้นเดียวที่มี ๘ เกลียวสำหรับเป็นเครื่องอุปกรณ์ที่จะนำไปสู่จุดหมายที่สูงสุดตามที่ต้องการนั่นเอง ดังนั้น หลักพุทธจริยธรรมระดับนี้ถือเป็นหลักธรรมที่สามารถแก้ปัญหาของชีวิตได้ทุกแง่มุมไม่ว่าจะเป็นด้านส่วนตัวหรือส่วนรวม ซึ่งช่วยให้ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตาม สามารถหลุดพ้นจากความทุกข์ หรือสามารถทำลายทิฐิที่ผิดทั้งหลายให้หมดไปได้ และเปลี่ยนไปเป็นผู้ที่มีสัมมาทิฐิต่อไป

๒.๔.๒ ความหมายของจริยธรรม

คำว่า จริยธรรม มาจากคำ ๒ คำคือ จริยะ + ธรรม ซึ่งแปลตามศัพท์ คือ จริยะ แปลว่า ความประพฤติ ธรรม แปลว่า คุณความดี คำสอนในศาสนา หลักปฏิบัติในทางศาสนา ความจริง ความยุติธรรม ความถูกต้อง กฎเกณฑ์ เมื่อนำเอาคำว่า จริยะ มาต่อกับคำว่า ธรรม เป็น จริยธรรม แปลเอาความหมายว่า กฎเกณฑ์แห่งความประพฤติ หรือ หลักความจริงที่เป็นแนวทางแห่งความประพฤติปฏิบัติหรือหลักธรรมคำสอนอันเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของมวลมนุษย์ ธรรมะ คือ ความถูก-ความดี คือ ถูกด้วยดีด้วย ถูกกับดีนั้นแหละ คือ ธรรมะ และอธรรมะ ก็คือ ผิดและเสีย

ธรรมะ หมายถึง องค์คุณ คือ ความรักถูก รักดี ซึ่งเกิดอยู่ในจิตใจ ธรรมะ คือ สิ่งที่ทำให้มนุษย์เป็นคนดี ประจักษ์ใจคนผู้ประพฤติให้ดีขึ้น ประณีตขึ้น สูงขึ้น ในขณะเดียวกัน ธรรมะนั้นเองก็ขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกไปจากจิตใจด้วยเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงงานให้เกิดผลดีธรรมะ หมายถึง สภาพที่ทรงไว้

^{□i} อด.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๕๒๑/๒๑๘.

^{□i} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมกับการศึกษาของไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๔๔.

ธรรมดา ธรรมชาติ สภาวธรรม สัจธรรม ความจริง เหตุ ต้นเหตุ คุณความดี ความถูกต้อง ความ
ประพาสชอบ หลักการ แบบแผน ธรรมเนียม หน้าที่ ความยุติธรรม □□

คำว่า ธรรม นั้น แบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

๑) ประเภทที่ควรบำเพ็ญ ควรนำมาปฏิบัติให้เกิดขึ้นในตน เพื่อปรับปรุงตนให้เป็น
คนดี เรียกว่า กุศลธรรม

๒) ประเภทที่ควรละเว้น ไม่ควรนำมาประพฤติดุปฏิบัติ เพราะเป็นธรรมที่ทำให้เกิด
ทุกข์ เป็นสิ่งไม่ดี เป็นฝ่ายชั่วเรียกว่า อกุศลธรรม

๓) ประเภทที่จัดเป็นกุศลหรือ อกุศลไม่ได้ เป็นสิ่งที่ควรศึกษาให้รู้ไว้ ไม่ใช่สิ่งที่ต้อง
ละเว้นหรือต้องบำเพ็ญ เป็นธรรมกลางๆ เรียกว่า อัพยาทธรรม ธรรมที่เป็นกุศลนั้น เป็นสิ่งที่ให้คุณ
อย่างเดียว สามารถนำมาประพฤติดุปฏิบัติให้เกิดผลดีแก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัติ กุศลธรรม
บางข้อสามารถนำมาประพฤติดุปฏิบัติให้เกิดผลดีในทุกกรณี เช่น สติ สัมปชัญญะ เป็นต้น ส่วน
อกุศลธรรมนั้น เป็นสิ่งที่ให้โทษอย่างเดียว จึงจัดว่าเป็นสิ่งที่ควรละเว้น ไม่ควรนำมาประพฤติดุปฏิบัติ
โดยแท้ □

จริยธรรม (Ethics) เป็นคำที่สามารถใช้คำไทยได้หลายคำนอกเหนือจากคำว่า
“จริยธรรม” ซึ่งนิยมใช้กันโดยทั่วไปในสังคม เช่น หลักจรรยา หรือ จรรยาบรรณ หรือ ธรรมะ หรือ
คุณธรรมซึ่งมีความหมายว่า “ข้อพึงปฏิบัติ และพึงปฏิบัติ ” ต่อกันในสังคม ตามพจนานุกรมฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง “ศาสตร์ที่ว่าด้วยการแสวงหาความดีสูงสุดของชีวิตมนุษย์ แสวงหาเกณฑ์
ในการตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่า อย่างไรถูก ไม่ถูก ดี ไม่ดี ควร ไม่ควรและพิจารณาปัญหา
เรื่องสถานภาพของค่าทางศีลธรรม ” □ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒
คำว่า “ธรรม หมายถึงความดี ” ส่วนคำว่า “จริย หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ”
ความหมายของจริยธรรม คือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ นักวิชาการได้ให้ความหมายของ
จริยธรรมไว้ ดังนี้

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับจริยธรรมไว้ในเรื่องทางสายอิสรภาพ
ของการศึกษาไทย เรื่องทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนาว่า จริยธรรม ตามหลักพุทธศาสนา คือ

□□ กลุ่มวิชาการพระพุทธศาสนาและจริยศึกษา, กรมการศาสนา, **คู่มือการศึกษาจริยธรรม,**
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๕-๗.

□ อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๑/๑.

□ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒,** (กรุงเทพมหานคร :
บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๙๑.

มรรค หรือมัชฌิมาปฏิปทา พรหมจรรย์หรือผู้ประพฤติกุศล หรือ ผู้มีจริยธรรม ตามหลักพุทธศาสนา คือ ผู้ดำเนินชีวิตตามมรรค หรือปฏิบัติตาม มัชฌิมาปฏิปทา หลักการครองชีวิตที่ถูกต้องสมบูรณ์ของมนุษย์ที่จะนำไปสู่จุดหมาย คือ ความดับทุกข์ จริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตและ สังคมที่จะดำรงอยู่อย่างมีสันติสุขและองค์ความรู้แห่งจริยศึกษาก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตและสังคมที่จะดำรงอยู่อย่างมีจริยธรรม โดยเฉพาะในยุคสมัยที่สังคมมีความเสื่อมโทรมทางจิตใจยุคสมัยที่คนห่างเหินจากศีลธรรม จำเป็นต้องเร่งรัดสร้างเสริมจริยธรรมและพัฒนาทางด้านจิตใจให้มีความรู้เรื่องจริยศึกษาและการมีจริยธรรมจึงควรจะได้รับ การเน้นเป็นพิเศษ ยิ่งในวิถีทางของการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ต้องสร้างจริยธรรมเร่งรัด เพื่อเตรียมคนที่พร้อมเผชิญกับปัญหาที่จะเกิดตามมา^{i□}

กระมล ทองธรรมชาติ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “จริยธรรม หมายถึง ธรรม หรือหลักความประพฤติที่ควรแก่การยึดถือและปฏิบัติตาม”^{i□}

ก่อ สวัสดิพิณชัย ได้ให้ความหมายไว้ว่า “จริยธรรม คือ ประมวลความประพฤติและความนึกคิดในสิ่งที่ดีงามเหมาะสม”^{i□}

ฐิตินันท์ ธรรมโชติ ได้สรุปสาระและความสำคัญของจริยธรรมไว้ว่า

- ๑) จริยธรรมช่วยให้รู้จักการตัดสินใจที่ดีและความซื่อสัตย์ได้ถูกต้องและรู้จักลำดับความสำคัญของหน้าที่ว่าควรทำอะไรก่อนหรือหลัง
- ๒) จริยธรรมช่วยควบคุมและส่งเสริมบุคคลให้มีความซื่อสัตย์ สุจริต ยุติธรรม โปร่งใสซื่อสัตย์ เพื่อ ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
- ๓) จริยธรรมช่วยส่งเสริมให้มีความเสียสละเห็นประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เพื่อความรับผิดชอบในหน้าที่การงานและถูกต้องตามทำนองคลองธรรม
- ๔) จริยธรรมช่วยลดการเอาเปรียบ การคดโกงและความเห็นแก่ตัว
- ๕) จริยธรรมช่วยให้รู้จักแนวทางการดำเนินชีวิตในทางที่ดีงามและถูกต้อง
- ๖) จริยธรรมช่วยให้เกิดความมีระเบียบวินัยที่ดีงามในสังคม^{i□}

^{i□} พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), *ทางสายอิสรภาพของการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๔.

^{i□} กระมล ทองธรรมชาติ, “การพัฒนาคุณภาพจิตที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของมนุษย์ในสังคม”, วารสาร INDUSTRIAL TECHNOLOGY REVIEW, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑๕๑ (มิถุนายน ๒๕๔๙), : ๑๕๔.

^{i□} ก่อ สวัสดิพิณชัย, “การพัฒนาคุณภาพจิตที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของมนุษย์ในสังคม”, วารสาร INDUSTRIAL TECHNOLOGY REVIEW, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑๕๑ (มิถุนายน ๒๕๔๙) : ๑๕๕.

^{i□} ฐิตินันท์ ธรรมโชติ, “ประมวลจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง”, *วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต*, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๙.

ดังนั้น จริยธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญยิ่งของมนุษย์ที่ใช้ในการสร้าง ความสามัคคีมิตรภาพ ภราดรภาพ สร้างสันติสุข จริยธรรมจึงถือเป็นเครื่องมือคุ้มครอง โลกให้เกิดสันติสุข แต่ถ้าเมื่อใดญาติพี่น้อง คนในครอบครัวทะเลาะกัน สังคมแตก แยก แดกสามัคคี หรือเกิดปัญหาการก่อการร้ายอย่าง ปัจจุบันใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของ ไทยก็ล้วนแต่เกิดจากคน ในสังคม มี จริยธรรมตกต่ำหรือ ขาดจริยธรรม มีผลทำให้ธรรมเข้ามารุกรานหรือเข้ามาแทนที่ธรรม หรือ ความชั่วเข้ามาแทนความ ดี มนุษย์กลายเป็นอมนุษย์ คนในสังคมกลายเป็น อันธพาล เป็นสังคมที่ไร้วัฒนธรรม กลายเป็นสังคมเถื่อน คนในสังคมจะชิงดีชิงเด่นกัน เกิดการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ลูกไม่รู้คุณของบิดามารดา ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟังผู้ บังคับบัญชา ประชาชนกลายเป็นศัตรูกับผู้บริหาร หรือผู้ปกครอง และผู้ปกครองจะทำการปราบปราม ประชาชน สังคมจะมีแต่ความวุ่นวายสับสน^{i□}

ความคิดในเชิงจริยธรรมกำเนิดขึ้นตั้งแต่ในสมัยโบราณกาลนักปราชญ์ในยุคโบราณหลายต่อหลายท่านต่างกล่าวถึงและพยายามสั่งสอนให้ผู้คนประพฤติปฏิบัติกันไปในแนวทางที่ถูกต้องชอบธรรม กระทำและปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและสังคมให้มาก จนถึงปัจจุบันแนวความคิดในเรื่องจริยธรรมได้พัฒนามาเป็นลำดับ “จริยธรรม ” ในความหมายที่แตกต่าง กันหลายลักษณะ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน กล่าวว่า จริยธรรม เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งใน ๒ ประเภท คือ

๑) เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคมนั้น เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่า กระทำนั้นเป็นสิ่งถูกต้องเหมาะสม

๒) เป็นลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษ หรือ พยายามกำจัด และผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้นผู้ที่มีจริยธรรมสูง คือ ผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมากและประเภทหลัง

^{i□} วันเพ็ญ วงศ์คำจันทร์, ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขององค์การบริหารส่วนตำบลนิคมทุ่งโพธิ์ทะเลอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร , สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย , ๒๕๕๐), หน้า ๑๔-๑๕.

น้อย ลักษณะของมนุษย์ ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมแบ่งออกได้เป็นความรู้เชิงจริยธรรม ทศนคติเชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมⁱⁱ

สุมน อมรวิวัฒน์ สรุปความหมายของจริยธรรมไว้ว่า “จริยธรรม คือ แบบแผนของความประพฤติที่ยึดหลักของศีลธรรม ลักษณะที่แตกต่างระหว่าง “ศีลธรรม” และ “จริยธรรม” ก็คือ ศีลธรรมเป็นหลักการของคฤณามความดีที่มนุษย์ยึดถือปฏิบัติ อิงหลักศาสนาและมีหลักเป็นสากล ส่วนจริยธรรมนั้นแม้จะมีความหมายบางส่วนคล้ายคลึงกับคำว่าศีลธรรม แต่มักเป็นคำที่ใช้ในสาขาวิชาพฤติกรรมศาสตร์ เน้นลักษณะของความประพฤติที่สังคมนิยมชมชอบว่าถูกต้องเหมาะสม”ⁱⁱⁱ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม(Morality)เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง หมายถึงลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์และมีขอบเขตรวมถึงทางสังคมต่างๆ ด้วย ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม จะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสอง ประเภทคือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้สมาชิกมีในสังคมนั้น คือเป็นพฤติกรรม ที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุนและผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่า การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมส่วนอีกประเภทหนึ่งคือลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามกำจัด และผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมาการู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้นผู้ที่มีจริยธรรมสูง คือผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมาก และประเภทหลังน้อย^{i□}

พนัส หันนาคินทร์ ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง คุณสมบัติทางความประพฤติที่สังคมมุ่งหวังให้สมาชิกของสังคมนั้นประพฤติตาม จริยธรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับความถูกต้องในความประพฤติ อันหมายถึงการกระทำอย่างมีเสรีภายในขอบเขตของมโนกรรม อันได้แก่ความสำนึกในความสมควรที่จะกระทำหรือเป็นหน้าที่ที่จะต้องกระทำของสมาชิกแต่ละคนในสังคมนั้นๆ และความเปลี่ยนแปลงของจริยธรรมย่อมเกิดขึ้นได้เสมอ ในเมื่อภาวะการณ์ของการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงในสภาวะการณ์ของชีวิต ย่อมทำให้สภาวะการณ์ของชีวิต ทำให้ทัศนคติที่มีต่อ

ⁱⁱ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจฉานิก, รายงานการวิจัยเรื่อง จริยธรรมของเยาวชนไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐), หน้า ๓๐.

ⁱⁱⁱ สุมน อมรวิวัฒน์, การสอนโดยการสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการ , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๑๔.

^{i□} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน , สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๒), หน้า ๓๒-๓๓.

จริยธรรมเดิม ได้รับการพิจารณาใหม่ เกิดแนวคิดใหม่ขึ้น จริยธรรมเดิมอาจจะเปลี่ยนแนวหรือได้รับการเพิ่มเติมขยายความ ให้กว้างขวางเพียงพอให้สอดคล้องกับสถานการณ์อันเปลี่ยนไปแล้วนั้น[□]

พินิจ รัตนกุล ได้ให้ความหมายจริยธรรมในทัศนะของนักปรัชญาว่า จริยธรรม (Ethics) นั้นเป็นคำที่เรานิยมใช้ในเรื่องของการตัดสินคุณค่าของพฤติกรรมของมนุษย์ว่า เป็นการกระทำที่สมควร ถูกต้อง ดี หรือ ตรงกันข้าม การกระทำที่ไม่มีจริยธรรมคือการกระทำที่ไม่สมควร ไม่ดี การที่เราต้องกำหนดคุณค่าของการกระทำที่ว่า ดีหรือไม่ดี สมควรหรือไม่สมควร ก็เพราะเราต้องการแบ่งแยกพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นประเภทต่างๆ เพื่อจะได้ส่งเสริมด้วยวิธีการต่างๆ ให้คนทำแต่สิ่งที่ดีหรือที่สมควรและให้ละเว้นการกระทำตรงกันข้ามโดยเหตุที่พฤติกรรมของมนุษย์ไม่ได้เป็นเพียงการแสดงออกของสัญชาตญาณแบบพฤติกรรมของสัตว์หาก แต่มีการเลือกการตัดสินใจเป็นประการสำคัญ[□]

บราวน์ (Brown) ได้อธิบายว่า “จริยธรรมหมายถึงระบบของกฎเกณฑ์ใช้ในการวิเคราะห์ความประพฤติที่ผิดหรือถูกของบุคคล จริยธรรมมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาจากประสบการณ์ของบุคคล โดยจริยธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ ด้าน คือ ความรู้ (knowledge) ความประพฤติ (conduct) และ ความรู้สึก (felling)[□]

โคลเบอร์ (Kohlberg ๑๙๖๙) ให้การอธิบายว่า จริยธรรมเป็นความรู้สึกผิดชอบชั่วดีเป็นกฎเกณฑ์และมาตรฐานพฤติกรรมในสังคม ซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นจนมีจริยธรรมของตนเอง โดยอาศัยกฎเกณฑ์จากสังคมเป็นสิ่งตัดสินว่าการกระทำนั้นถูกหรือผิด[□]

สรุปว่า จริยธรรมเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใน (Internalization) ขององค์ประกอบจริยธรรม ๓ ประการ ที่เป็นอิสระจากกัน คือความคิดทางจริยธรรม (moral thought) ความรู้สึกทางจริยธรรม (moral felling) และพฤติกรรมจริยธรรม (moral behavior) โดยการประมวลจากความหมายทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ จึงขอสรุปนิยามความหมายของ “จริยธรรม” ไว้ คือ จริยธรรม หมายถึงหลักความประพฤติ แนวทาง แบบแผน หรือหลักการที่วางด้วยความดีงามซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักการของศาสนา หรือสิ่งที่คนในสังคมยอมรับว่าเป็นความดีความถูกต้อง เป็นต้นว่าหลักของศีล สมาธิ หลักของการยึดประโยชน์ส่วนรวม หรือหลักของการพัฒนาประเทศเพื่อ

[□] กรมวิชาการ, แนวทางพัฒนาจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๒), หน้า ๑๑๖.

[□] พินิจ รัตนกุล, ปัญหาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน : ทัศนะของนักปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๒), หน้า ๑๑๖.

[□] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

[□] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

ความสามารถในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข การปลูกฝังจริยธรรม จึงเปรียบเสมือนการพัฒนาคุณภาพจิตที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของมนุษย์ในสังคม

พนัส หันนาคินทร์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง คุณสมบัติทางความประพฤติ ที่สังคมมุ่งหวังให้สมาชิกของสังคมนั้นประพฤติตามจริยธรรม ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับ ความถูกต้องในความประพฤติอันมีความหมายถึง การกระทำอย่างมีเสรีภาพในขอบเขตของมโนภาพ อันได้แก่ ความสำนึกในความบังควรที่จะกระทำหรือเป็นหน้าที่ที่จะต้องกระทำ ของสมาชิกแต่ละคนในสังคมนั้น ความเปลี่ยนแปลงของจริยธรรมย่อมเกิดขึ้นได้อยู่เสมอในเมื่อสถานะของการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงในสถานะการณ์ของชีวิต ย่อมทำให้ทัศนคติที่มีต่อ จริยธรรมเดิมได้รับการพิจารณาใหม่ขึ้น จริยธรรมเดิมอาจเปลี่ยนแนวทางหรือได้รับการเพิ่มเติม ขยายความให้กว้างขวางเพียงพอ ให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์อันเปลี่ยนแปลงไปแล้วนั้น[□]

สุวิชัย โกศัยยวัฒน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรม ศรัทธา และปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรม หรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความเจริญงอกงาม ในการดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผน ตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดีงาม อยู่ในสภาพแวดล้อมที่โน้มน้าให้บุคคลมุ่งกระทำความดี ละเว้นความชั่ว มีแนวทาง ความประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ความสมควรในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุขเรียบร้อย และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรมและมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีโดยมีสำนึกที่จะใช้สิทธิและหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์[□]

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรมเป็นความเชื่อและความศรัทธา ในระบบค่านิยมที่เกี่ยวกับความถูกต้องและความดีงาม ที่คนในสังคมเดียวกันมีส่วนร่วม ซึ่งบุคคลสามารถรับรู้ได้โดยการขัดเกลาโดยตรงหรือโดยอ้อม โดยทั่วไปการขัดเกลาโดยตรงมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าการขัดเกลา โดยทางอ้อม เนื่องจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่คนแต่ละคนได้รับ ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมไม่เท่ากัน แต่ละคนจึงมีความรู้ความเข้าใจ (ถูกผิด) ไม่เท่าเทียมกันในเรื่องจริยธรรม อีกทั้งจริยธรรมนั้น เป็นความเชื่อและความศรัทธา ในระบบค่านิยมคุณงาม

□ สมศักดิ์ ตรีบันพฤกษ์, “ศึกษาการนำหลักจริยธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านมะม่วงทอง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช”, สารนิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔), หน้า ๑๗.

□ สุวิชัย โกศัยยวัฒน์, จริยศาสตร์กับการศึกษา, (ชลบุรี : ภาควิชาพื้นฐานการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๖๒.

ความดี โดยทั่วไป มิได้มีการเขียนเป็นกฎข้อบังคับให้สมาชิกทุกคนต้องยึดถือปฏิบัติตาม ซึ่งหากมีการละเมิดจะถูกลงโทษตามสถานภาพของการกระทำผิด[□]

จากการศึกษา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า จริยธรรม คือหลักและเหตุผลที่พิจารณาระหว่าง ความดี และความชั่ว การตัดสินใจกับสิ่งที่เกี่ยวข้อง ๓ ประการคือ ตัวของเราเอง ผู้อื่น และความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและผู้อื่น ทั้งนี้เพื่อให้สังคมที่ตนเองร่วมอยู่มีความร่มเย็นเป็นสุข เป็นแนวทางหรือหลัก เกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม เป็นลักษณะที่สังคมต้องการก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคม ผู้อื่น และความหมายของจริยธรรม คือเป็นลักษณะของมนุษย์ และหน้าที่เกี่ยวกับเกณฑ์ในการให้ความร่วมมือ การจัดเตรียมทางสังคมความสัมพันธ์ในรูปแบบการกระทำ ร่วมกัน เป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับมาตรฐานของความดี ความเลว เป็นพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่ความดีละเว้นในสิ่งเลวร้ายทั้งปวง เป็นพื้นฐานของความยุติธรรม คือ มีการกระจายสิทธิและหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมิได้หมายถึงเกณฑ์ที่บังคับทุกๆ ไป เป็นการแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรือดเว้นพฤติกรรมที่ฝ่าฝืน บนพื้นฐานของความถูกต้องดีงาม ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

อย่างไรก็ตาม จริยธรรมเป็นสิ่งที่พัฒนาได้โดยอาศัยสิ่งแวดล้อมและสังคมเป็นหลักการ พัฒนาจริยธรรมเริ่มต้นที่การพัฒนาจิตใจ ตัดสินได้ว่า อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ การพัฒนาขั้นต่อไปเป็นการพัฒนาจริยธรรม จากการเรียนรู้ทางสังคมโดยการสังเกต การเลียนแบบ และการพัฒนาจริยธรรมขั้นสุดท้าย คือ การพัฒนาจริยธรรมทางสติปัญญา ซึ่งขึ้นอยู่กับความฉลาดของแต่ละบุคคล และเพื่อให้เห็นความสอดคล้องกับการนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตหรือดำรงสมณเพศของสามเณร ผู้วิจัยจะได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการดำรงสมณเพศของสามเณรในสังคมไทยต่อไป

[□] สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, จริยธรรมทางวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เฟื่องฟ้า , ๒๕๔๒),